ऋ ण नि र्दे श

प्रस्तुत शोधप्रबंध सादर करताना अतिशय आनंद वाटत आहे. प्रस्तुत शोधप्रबंधासाठी डॉ. रामचंद्र बालचंद्र देवस्थळी, एम.ए., एम.एड., पीएच.डी., प्रपाठक, शिक्षणशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांनी वेळोवेळी यथोचित मार्गदर्शन करून, प्रोत्साहन देऊन सुट्टीच्या दिवशीही व इतर कामाचा व्याप असतानाही वेळात वेळ काढून निरपेक्ष कर्तव्यबुद्धीने मार्गदर्शन केलेले आहे. त्यामुळेच मी हा शोधप्रबंध पूर्ण करू शकलो. या माझ्या प्रयत्नाला पूर्णपणे मार्गदर्शन, सहकार्य, सदिच्छा देणाऱ्या गुरूवर्य प्राध्यापक डॉ. देवस्थळीसो यांचा मी सदैव ऋणी आहे.

प्रस्तुत शोधप्रबंधाच्या संदर्भात माननीय डॉ. नसिराबादकर, प्रपाठक, मराठी विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांच्याशी केलेली चर्चा फलदायी ठरली. यास्तव मी त्यांचाही आभारी आहे. तद्वत मान. प्राचार्य डॉ. गुरवसो, वसंतराव नाईक अध्यापक महाविद्यालय, दसरा चौक, कोल्हापूर व प्रा. रविकीर्ती यांनीही संशोधनास मौलिक सूचना दिल्या त्यांचेही मी आभार मानतो.

या व्यतिरिक्त कला महाविद्यालयातील प्रा.डॉ. बापूजी संकपाळ, मराठी विभाग, प्रमुख, राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर, प्रा. श्रीधर हेरवाडे, राजर्षी छ. शाहू कॉलेज, कोल्हापूर, प्रा. भैरव कुंभार, नाईट कॉलेज ऑफ आर्टस् ॲन्ड कॉमर्स, कोल्हापूर, प्रा. मंदाकिनी कदम, न्यू कॉलेज, कोल्हापूर इत्यादिकांचे अमोल सहकार्य लाभले.

तसेच उत्साहाने व कार्यतत्परतेने प्रश्नावली भरून देणा-या कला शाखेतील मराठी विषयाचे प्राध्यापक आणि कला शाखेतील तृतीय वर्षातील मराठी विषयाचे विद्यार्थ्यांचे, विद्यार्थ्यांची सांख्यिकी माहिती पुरविणा-या कार्यालयीन लिपिकांचे आणि सुबक टंकलेखन करून देणारे श्री. खवडे यांचेही मी आभार मानतो.

माझी धर्मपत्नी सौ. वैशाली गोपालकृष्ण ढवळे ची सदर कार्यास आग्रह व स्फूर्ती मिळाली. ज्येष्ठ बंधू तीर्थस्वरूप दादासाो. अरविंद ढवळे, मुंबई यांनीही उत्साह द्विगुणित केला त्यांचे मी मन:पूर्वक आभार मानतो. आणि ज्या ज्ञात व अज्ञात व्यक्तींचे या कामी मला सहकार्य लाभले त्या सर्वांचा मी ऋणनिर्देश करतो. या शोधप्रबंधाने महाविद्यालयीन स्तरावरील मराठीच्या अध्ययन-अध्यापनाच्या समस्यांबाबत निश्चितपणे चांगला उपयोग होईल अशी अभिलाषा करतो.

(गोपालकृष्ण मुरलीधर ढवळे)

स्थळ : कोल्हापूर
दिनांक : १ मे १९८६.

अनुक्रमणिका

पृष्ठांक

प्रकरण - एक : प्रास्ताविक १ - १६

१.१ संशोधन समस्येची पार्श्वभूमी
१.२ संशोधन समस्येचे शब्दांकन
१.३ संशोधनविषयाचे महत्व
१.४ संशोधनविषयाशी संबंधित साहित्याचे समालोचन
१.५ संशोधनाची उद्दिष्टे
१.६ संशोधनाच्या मर्यादा
१.७ संशोधन पध्दती
१.८ प्रकरणीकरण.

प्रकरण - दोन : मातृभाषा मराठीचे अध्ययन-अध्यापन १७ - ४४

२.१ प्रस्तावना
२.२ मराठी भाषेच्या अध्ययन अध्यापनाचे महत्त्व

अ) मराठीभाषा : विचारांची जनक व विचारांची वाहक

ब) मराठीभाषा : भावनिक विकासाचे वाहक

पृष्ठांक

प्रकरण दोन (पुढे चालू...)

क) मराठीभाषा : संस्कृति संवर्धनाचे साधन

ड) मराठीभाषा : जीवनाचा पाया

इ) मराठी : समाजजागृतीचे साधन

फ) मराठी : शासनव्यवहाराची भाषा

ग) मराठी : मातृभाषा.

२.३ मातृभाषा मराठी शिकविण्याची उद्दिष्टे

२.४ मराठीचा अध्यापक

२.५ मराठीच्या अध्यापन पद्धती

२.६ मराठी विषयासाठी अध्यापनपूरक उपक्रम

२.७ मातृभाषा मराठी विषयाच्या अध्ययन-अध्यापनाचे मूल्यमापन

२.८ उपसंहार.

प्रकरण - तीन : महाविद्यालयीन स्तरावरील मराठी विषयाच्या अध्ययनविषयक समस्या ४५ - ८१

३.१ प्रस्तावना

३.२ प्रश्नावली भरून देणाऱ्या मराठीच्या विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक गुणवत्ता

पृष्ठांक

प्रकरण - तीन (पुढे चालू...)

३.३ मराठी विशेष विषय निवडण्याची कारणे

३.४ मराठी विशेष विषयाचे अध्ययन करताना येणाऱ्या अडचणी

३.५ मराठीच्या अध्यापनात जाणविणाऱ्या त्रुटी

३.६ मराठीचे अध्ययन-अध्यापन प्रभावी व्हावे यासंबंधीच्या सूचना

३.७ मराठीचे अध्ययन-अध्यापन आणि अभ्यासपूरक उपक्रम

३.८ पदवी-पदव्युत्तर परीक्षा उत्तीर्ण झाल्यावर व्यवसायविषयक निश्चित योजना

३.९ मराठी अध्यापनासंबंधी इतर उपयुक्त माहिती

३.१० उपसंहार

प्रकरण - चार : महाविद्यालयीन स्तरावरील मराठी विषयाच्या अध्यापनविषयक समस्या ८१ - १३८

४.१ प्रस्तावना

४.२ प्रश्नावली भरून देणाऱ्या मराठीच्या प्राध्यापकांसंबंधी सर्वसाधारण माहिती

पृष्ठांक

प्रकरण - चार (पुढे चालू...)

४.३ प्राध्यापकांचे मराठी विशेष विषय घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या संख्येविषयी मत

४.४ मराठीचे अध्यापन करताना येणाऱ्या अडचणी

४.५ मराठीचे अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी लागणाऱ्या गोष्टी

४.६ मराठी विषयाशीसंबंधित गोष्टी-विषयीच्या सूचना

अ) मराठी विद्यार्थी

ब) मराठी विषयाचा अभ्यासक्रम

क) मराठी विषयाची व्याख्याने

ड) मराठी विषय घेण्याकडे कल वाढविण्यासाठी

इ) मराठी विषयातील प्रात्यक्षिके

फ) मराठी विषयाचे मूल्यमापन

४.७ मराठी विषयाबाबत शासनाचे धोरण

४.८ मराठी विषयासंबंधी महाविद्यालयीन व्यवस्थापनाचे धोरण

४.९ मराठी विषयाबाबत विद्यापीठातील अभ्यासमंडळाचे धोरण

४.१० मराठी अध्यापनासंबंधी उपयुक्त माहिती

४.११ उपसंहार

पृष्ठांक

प्रकरण पाच - निष्कर्ष-शिफारशी : १३९ - १५८

५.१ प्रस्तावना

५.२ अध्ययनविषयक निष्कर्ष व शिफारशी

५.३ अध्यापनविषयक निष्कर्ष व शिफारशी

५.४ सर्वसाधारण निष्कर्ष व शिफारशी

५.५ पुढील संशोधनासाठी काही विषय

परिशिष्टे :

अ) विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्नावली १५९ - १६५

ब) प्राध्यापकांसाठी प्रश्नावली १६६ - १७२

क) कला शाखेच्या तृतीय वर्गाच्या मराठी विशेष विषय घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या जाणून घेण्यासाठी तयार केलेले प्रपत्र १७३

ड) प्रश्नावली भरून देणाऱ्या विद्यार्थ्यांची यादी १७४ - १७५

इ) प्रश्नावली भरून देणाऱ्या प्राध्यापकांची यादी १७६ - १७७

फ) मराठी विषयासंबंधी विविध वृत्तपत्रांतून आलेल्या वृत्तांचे-अभिप्रायांचे संकलन १७८ - १८८

संदर्भ ग्रंथ सूची १८९ - १९६

सारणींची यादी

अनु-क्रमांक	सारणी क्रमांक	सारणीचा विषय	पृष्ठांक
१)	१.१	विद्यार्थ्यांसाठी असलेल्या प्रश्नावलीचे विश्लेषण	११
२)	१.२	अध्यापकांसाठी असलेल्या प्रश्नावलीचे विश्लेषण	१३
३)	३.१	मराठी विशेष विषय घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची बारावी, प्रथमवर्ष, द्वितीय वर्ष वर्गाच्या वार्षिक परीक्षेतील गुणसंख्या	४७
४)	३.२	मराठी हा विशेष विषय निवडण्याची कारणे	५१
५)	३.३	मराठी या विषयाचे अध्ययन करताना येणाऱ्या अडचणी	५५
६)	३.४	विद्यार्थ्यांना मराठीच्या अध्यापनात जाणिवणाऱ्या त्रुटी	५९
७)	३.५	मराठीचे अध्ययन-अध्यापन प्रभावी व्हावे या हेतूने सुचविलेले अभ्यासपूरक उपक्रम	७४
८)	४.१	मराठीच्या अध्यापकांची शैक्षणिक अर्हता	८४
९)	४.२	मराठीच्या अध्यापकांचा पदवी वर्गांना शिकविण्याचा अनुभव	८५
१०)	४.३	इंग्रजी आणि हिंदी विषयांच्या तुलनेत मराठी विषय घेतलेले विद्यार्थी	८८

अनु-क्रमांक	सारणी क्रमांक	सारणीचा विषय	पृष्ठांक
११)	४.४	अध्यापकांचे मराठी विशेष विषय घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या संख्येविषयी मत	९०
१२)	४.५	मराठीचे अध्यापन करताना येणाऱ्या अडचणी	१०१
१३)	४.६	मराठीचे अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी लागणाऱ्या गोष्टी	१०५-१०६
१४)	४.७	मराठी विषयाची प्रात्यक्षिके-उपक्रम	११९
१५)	४.८	मराठी विषयाबद्दलची विद्यापीठातील अभ्यासमंडळाच्या धोरणाविषयीचे अध्यापकांचे मत	१३०

नकाशा-आलेख सूची

अनु-क्रमांक	आकृति क्रमांक	आकृतीचे नाव	पृष्ठांक
१)	१.१	कोल्हापूर महापालिकेचे क्षेत्र आणि त्या क्षेत्रात येणारी महाविद्यालये	१०
२)	२.१	महाविद्यालयीन स्तर : पदवी परीक्षेला मराठी या विषयाचे विशेष अध्ययन करताना येणाऱ्या अडचणींचा (तुलनात्मक दृष्टीने दाखविणारा) आलेख.	५४
३)	४.१	महाविद्यालयीन स्तर : पदवी परीक्षेला मराठीचे अध्यापन करताना येणाऱ्या अडचणींचा (तुलनात्मक दृष्टीने दाखविणारा) आलेख.	१००